

влади, яке він мав раніше, не належить. Не маючи права законодавчої ініціативи, Верховний Суд все ж розробляє і вносить окремі законопроекти, але не безпосередньо, а через інших суб'єктів законодавчої ініціативи: через Президента, Кабінет Міністрів України або окремих народних депутатів. Проте це не може забезпечити ефективну участь Верховного Суду у законотворчому процесі, оскільки в багатьох випадках його пропозиції залишаються нереалізованими.

Підтримуємо пропозицію як науковців, так і представників суддівського корпусу про те, що на сучасному етапі створення правової держави, посилення уваги до формування громадянського суспільства, захисту прав і свобод громадян є потреба надати Верховному Суду України право законодавчої ініціативи з внесенням відповідних змін до Конституції України.

Слід наголосити, що в Україні як демократичній державі повноваження на здійснення судової влади Верховному Суду України надано не Верховною Радою, а саме Конституцією України. Тому і позбавлення Пленуму Верховного Суду України повноважень здійснювати правосуддя, і передавання повноважень на здійснення касації в будь-якому вигляді судам нижчого рівня (зокрема, Вищим спеціалізованим судам, що діють в Україні) не відповідають змісту Основного Закону держави.

Пропонується шляхом внесення відповідних змін до ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» повернути право Пленуму Верховного Суду України скасовувати постанови Пленумів Вищих спеціалізованих судів щодо узагальнення судової практики з мотивів їх невідповідності Постановам Пленуму Верховного Суду України або невідповідності їх чинному законодавству.

Таким чином, відновлення функцій Верховного Суду України як найвищого судового органу України, значно підвищить рівень правового захисту громадян нашої держави, забезпечить дотримання їх прав і свобод.

Прокопенко Б. О.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ НОВЕЛИ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ ЗА ЗАКОНОМ «ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД»

З прийняттям у 2010 році Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пов'язують започаткування оновленої процедури добору кандидатів на посаду судді вперше. Проведення доборів кандидатів на посаду судді протягом останніх п'яти років довело ефективність зазначеної процедури, адже вона дає змогу створити більш високопрофесійний, високоморальний і компетентний суддівський корпус. Проте з кожним наступним конкурсом на суддівські посади вдається також виявити і недоліки такого способу формування суддівського корпусу. Останні зміни у процедурі добору кандидатів на посаду судді пов'язані із набранням чинності Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд», у якому закріплена і нова редакція Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Ці зміни стосуються в тому числі порядку зайняття посади судді.

Порядок призначення на посаду судді вперше зазнав змін, починаючи з кількості етапів, які необхідно пройти кандидату на посаду судді для перемоги у конкурсі. Тепер процедура добору кандидатів на посаду судді – це 15 послідовних стадій, замість 12. Це сталося у результаті більш детального законодавчого закріплення кожної стадії добору, а також у зв'язку із юридичним закріпленням вже фактично існуючих стадій добору кандидатів на посаду судді, без яких добір проводити просто неможливо (наприклад, п. 1 ст. 66 цього Закону: «прийняття Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення про оголошення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів»).

Однією зі стадій добору кандидатів на посаду судді зазначений Закон встановлює відбірковий іспит (колишнє анонімне тестування), який проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді в галузі права, володіння ним державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата. Окрім назви, новелою цієї стадії добору кандидатів на посаду судді стало те, що під час іспиту перевіряються також і володіння кандидатом державною мовою, чого раніше законодавством не було передбачено. Проте невирішеним залишається питання, яким чином можливо під час проведення тестування на знання законодавства перевірити рівень особистих і моральних якостей кандидата. Статтею 69 Закону також введено обов'язковий рівень прохідного балу, що не може бути нижчим 75 відсотків максимально можливого балу відповідного відбіркового іспиту. Встановлення такого бар'єру насамперед дасть можливість допустити до наступних стадій добору справді найдостойніших кандидатів. Проте, виходячи з того, яким був прохідний бал анонімного тестування на попередніх трьох процедурах добору кандидатів на посаду судді, такий високий прохідний бал створить ризик постійного неповного заповнення усіх доступних вакантних суддівських посад.

Позитивних змін зазнала спеціальна підготовка кандидатів на посаду судді. Так, була ліквідована заочна форма навчання у Національній школі суддів України. Тепер підготовка має проходити виключно на денній формі навчання. Строк проведення спеціальної підготовки збільшено з шести місяців до дванадцяти, що безумовно підвищить рівень готовності потенційних суддів здійснювати правосуддя.

Аналогічно, як і з відбірковою іспитом, також запроваджено прохідний бал кваліфікаційного іспиту, який проходить вже після спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді. Якщо особа набрала менше 75 відсотків максимально можливого балу кваліфікаційного іспиту, вона вважається такою, що не склала кваліфікаційний іспит. Як показує практика попередніх кваліфікаційних іспитів такий бал може виявитися завищеним, хоча в цілому і забезпечить допуск до професії найбільш підготовлених кандидатів.

Важливим також, на наш погляд, є те, що Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» дещо розширив класичне поняття процедури добору кандидатів на посаду судді вперше. Така позиція пояснюється тим, що окрім добору суддів до місцевих судів загальної юрисдикції, норми нового Закону дають можливість призначити вперше на п'ятирічний термін особу до апеляційного, вищого чи Верховного Судів України. Судею апеляційного, вищого чи Верховного Судів України може бути в тому числі суддя, який має науковий ступінь, отриманий до призначення на посаду судді, та стаж наукової діяльності у галузі права або науково-педагогічної діяльності у галузі права у вищому навчальному закладі або вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців освітнього ступеня «магістр», до призначення на посаду судді не менше десяти (для суддів апеляційних та вищих судів) чи п'ятнадцяти (для суддів Верховного Суду України) років.

Подібні зміни, які вносяться до законодавства, фундаментально не змінюють порядок формування корпусу професійних суддів, але дають можливість усунути ті недоліки, з якими стикалася Вища кваліфікаційна комісія суддів України на практиці під час проведення процедури добору кандидатів на посаду судді. Наступним кроком законодавчих змін, що стосуються добору суддів, мають стати посилення конституційних вимог до кандидатів на посаду судді, а також можливість призначення суддів на посади одразу безстроково.

Прокопенко О. Б.,

кандидат юридичних наук, суддя Верховного Суду України

РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Частина перша статті 8 Конституції України встановлює, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року N 22-рп/2004).

Справедливе судочинство та належний захист прав і свобод людини є однією з головних ознак демократичної, правової держави. Саме з цією метою Україною проведено черговий етап судово-правової реформи, результатом якої стало прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в редакції Закону України від 12 лютого 2015 року «Про забезпечення права на справедливий суд».

Чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів.

Правові засади організації роботи судів мають бути спрямовані на побудову оптимальної судової системи, яка може забезпечити судовий захист прав громадян на відповідному рівні з урахуванням європейських стандартів.

Основною метою проведення судово-правової реформи, здійснюваної в Україні, є становлення й розвиток цілісної, незалежної й самостійної судової системи, яка була б здатна забезпечувати високу якість правосуддя, ефективний розгляд усіх правових справ, що мають юридично важливі наслідки, й постановити справедливе судові рішення. Створення судової системи, адекватної новим реаліям сьогодення, що стимулюватиме громадян до цивілізованих форм розв'язання конфліктів, – кінцева мета запровадження реформи.

Економічна могутність держави, її імідж на міжнародній арені – все це неможливе без незалежної і справедливої судової системи, в якій усі громадяни вбачатимуть надійний механізм захисту своїх прав і свобод.